

Korte mededelingen

Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum* L.) op een noordhelling in de duinen bij Velsen

Niko Buiten (Spaarne 49 app. 1.7, 2011 CE Haarlem)

Wanneer er één schaap over de sloot is volgen er meer. Dit gezegde lijkt nu ook van toepassing te zijn op muurplanten. Na de ontdekking in 2001 van een terrestrische groeiplaats van Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*) in de Duinen van Velsen¹ werd onlangs een terrestrische groeiplaats van Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*) ontdekt in het enkele kilometers verderop gelegen natuurgebied Duin- en Kruidberg (Nationaal Park Zuid Kennemerland) bij Velsen (Fig. 1). Evenals bij de Steenbreekvaren het geval is staat Zwartsteel hier op een – in dit geval drie meter hoge – noordhelling in de duinen.

Fig. 1. Groeiplaats van Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum* L.) op een noordhelling in Duin- en Kruidberg (Nationaal Park Zuid Kennemerland) bij Velsen (foto: Niko Buiten).

In Duin- en Kruidberg staat Zwartsteel in een ijle, grazige vegetatie (Fig. 1–3) in een halfopen duinstruweel. Zwartsteel staat er in drie pollen met in totaal twintig stengels. Het duinstruweel wordt gevormd door onder meer Zachte berk (*Betula pubescens*), Zomereik (*Quercus robur*), Duindoorn (*Hippophae rhamnoides*) en Wilde liguster (*Ligustrum vulgare*). De grazige vegetatie bestaat onder meer uit Welriekende salomonszegel (*Polygonatum odoratum*), Dauwbraam (*Rubus caesius*), Pijpbloem (*Aristolochia clematidis*), Rood zwenkgras (*Festuca rubra*), Duinriet (*Calamagrostis epigejos*), Gewone vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*), Kleine pimperl (*Sanguisorba minor*), Bleeksporig bosviooltje (*Viola riviniana*) en juveniele exemplaren van Wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europaeus*); zie Tabel 1 in de bijlage. De moslaag bestaat vrijwel geheel uit een ongeveer vier centimeter dikke laag van het vochtvasthoudende Groot laddermos (*Pseudoscleropodium purum*) (Fig. 2). Daaronder bevindt zich een vijf tot tien centimeter dikke laag humus op kalkrijk zand.

Vroeger kwam Zwartsteel evenals Steenbreekvaren terrestrisch voor in grubben en holle wegen in Zuid-Limburg en de Veluwezoom.^{2–4} Na de vondst van beide soorten enige decennia geleden op de grond in het Kuinderbos^{2 3} blijkt dat beide soorten nu terrestrische groeiplaatsen hebben gemaakt in de duinen van het Nationaal Park Zuid Kennemerland. Mogelijk speelt bij vestiging van beide soorten een rol dat de duinen zich hier vlakbij één van de grootste populaties van beide soorten in Nederland, namelijk in Haarlem⁵, bevinden.

1. N. Buiten, 2001. *Asplenium trichomanes* L. (Steenbreekvaren) op een kleine noordhelling in de Duinen bij Velsen. *Gorteria* 27: 132-133.
2. P. Heukels, 1985. *Asplenium adiantum-nigrum* L. In: J. Mennema, A.J. Quene-Boterbrood & C.L. Plate (red.), *Atlas van de Nederlandse Flora* 2: 76. Utrecht.
3. E.J. Weeda, 1985. *Nederlandse Oecologische Flora* 1: 36. Amsterdam.
4. E.J. Weeda, J.H.J. Schamineé & L. van Duuren, 2003. *Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland* 3: 44. Utrecht.
5. T. Denters, 2004. *Stadsplanten*: 282, 286. 's-Graveland.

volgende pagina →

Boven. Fig. 2. Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum* L.) en een ca. 4 cm dikke laag van het vochtvasthoudende Groot laddermos *Pseudoscleropodium purum* op een noordhelling in Duin- en Kruidberg (Nationaal Park Zuid Kennemerland) bij Velsen (foto: Niko Buiten).

Onder. Fig. 3. Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum* L.) met jonge sori op een noordhelling in Duin- en Kruidberg (Nationaal Park Zuid Kennemerland) bij Velsen (foto: Niko Buiten).

Bijlage

Tabel 1. Vegetatie-opname met Zwartsteel in Duin- en Kruidberg op 26 juni 2004 op een drie meter hoge noordhelling met begroeiing van halfopen duinstruweel en ijle, grazige vegetatie bij de Witte Weg (Amersfoortcoördinaten: 102/494). De opname is gemaakt van de ijle, grazige vegetatie. Het gebied wordt begraasd door Shetland pony's en Schotse hooglanders.

	Groote proefvlak (lengte × breedte)	2 m × 1 m
	Expositie	NW
	Inclinatie	40°
	Bedekking totale vegetatie	100%
	Bedekking kruidlaag	40%
	Hoogte kruidlaag	20–40 cm
	Bedekking moslaag	100%
	Hoogte moslaag	4 cm
	Bedekking strooisel	55%
	Bedekking kale grond	0%
Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	
Kruidlaag		
<i>Aristolochia clematitis</i>	Pijpbloem	2a.fl
<i>Calamagrostis epigejos</i>	Duinriet	2a.v
<i>Festuca rubra</i>	Rood zwenkgras	2a.fl
<i>Rubus caesius</i>	Dauwbraam	2a.fl
<i>Carex arenaria</i>	Zandzegge	+fr
<i>Euonymus europaeus</i>	Wilde kardinaalsmuts	+v
<i>Galium verum</i>	Geel walstro	+v
<i>Helictotrichon pubescens</i>	Zachte haver	+fr
<i>Luzula campestris</i>	Gewone veldbies	+fr
<i>Polygonatum odoratum</i>	Welriekende salomonszegel	+v
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	Zwartsteel	r.sp
<i>Crataegus monogyna</i>	Eenstijlige meidoorn	r.v
<i>Linaria vulgaris</i>	Vlasbekje	r.v
<i>Polygala vulgaris</i>	Gewone vleugeltjesbloem	r.v
<i>Prunus serotina</i>	Amerikaanse vogelkers	r.v
<i>Quercus robur</i>	Zomereik	r.v
<i>Sanguisorba minor</i>	Kleine pimpernel	r.v
<i>Taraxacum spec.</i>	Paardenbloem spec.	r.v
<i>Veronica officinalis</i>	Mannetjesereprijs	r.fr
<i>Viola riviniana</i>	Bleeksporig bosviooltje	r.v
Moslaag		
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	Groot laddermos	5.v
<i>Bryum capillare</i>	Gedraaid knikmos	1.v
<i>Lophocolea bidentata</i>	Gewoon kantmos	+v
<i>Brachythecium rutabulum</i>	Gewoon dikkopmos	r.v
<i>Hypnum cupressiforme</i>	Gewoon klauwtjesmos	r.v